

Nr 103.

Av herr **Jespersion m. fl.**, *angående statsunderstöd till de lokala hemslöjdsföreningarna.*

Sedan vid 1910 och 1911 års riksdagar i båda kamrarna framlagts motioner med hemställan om statsanslag till de så kallade lokala hemslöjdsföreningarna, och sedan under samma år dels ett flertal hushållningssällskap, dels föreningarna själva ingått till Kungl. Maj:t med skrivelser i enahanda syfte, framlades vid 1912 års riksdag i båda kamrarna motioner med hemställan, att riksdagen behagade i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i vad mån den hemslöjdsverksamhet, som bedreves i landets olika delar genom särskilda lokala föreningar, lämpligen borde komma i åtnjutande av understöd av statsmedel. Denna gång vann motionen tillstyrkan från vederbörande utskott och bifölls i båda kamrarna.

Med anledning dels av den riksdagsskrivelse som sålunda kom till stånd, dels av framställningen till Kungl. Maj:t från det 20:de allmänna svenska lantbruksmötet i Norrköping jämte yttranden från lantbruksstyrelsen och hushållningssällskapens ombudsmöte samt framställningarna från hemslöjdsföreningar och hushållningssällskap jämte utlåtande från kommerskollegium och lantbruksstyrelsen beslöt Kungl. Maj:t så den 20 juni 1912 på framställning av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att tillsätta en kommitté för utredning av hemslöjdsfrågan i hela dess omfattning.

Denna kommitté, i vilken den nuvarande civilministern statsrådet Holmquist fungerade såsom ordförande, inkom efter ett omfattande utredningsarbete i december 1917 med sitt betänkande, innehållande förutom huvudbetänkande en översikt av den svenska hemslöjdens historia, redogörelser för den svenska hemslöjdens ortskaraktärer, för hemslöjden i utlandet, för en av kommittén företagen

enquête bland hushållningssällskap och hemslöjdsföreningar, en statistisk utredning angående hemslöjden å Sveriges landsbygd samt en utredning angående hemslöjdsorganisationer och åtgärder till hemslöjdens befrämjande.

Kommittéförslaget, som var enhälligt, gick bland annat ut på, att nödiga åtgärder vidtoges för beredande av *dels* ett statsanslag av 115,000 kronor årligen till de lokala hemslöjdsföreningarna eller i de län, där dylika saknades, hushållningssällskapen såsom bidrag till dessa institutioners organisationskostnader och verksamhet för hemslöjdens främjande; *dels* en fond av statsmedel å 350,000 kronor, ur vilken mot lämplig ränta förlagslån skulle tilldelas de hemslöjdsföreningar och hushållningssällskap, som drevo hemslöjdsförsäljning.

Beträffande de kostnadsberäkningar, som lagts till grund vid fixerande av dessa från staten erforderliga anslag och lånefond för hemslöjdens befrämjande, framhåller emellertid kommittén, att ingen som helst hänsyn tagits till de senaste årens prisstegring, utan hade kommittén utgått från den före kriget rådande prisnivån. »Om det nuvarande låga penningvärdet», heter det i betänkandet, »till en viss grad kommer att fortfa ra även efter kriget, något som väl får anses såsom rätt sannolikt, torde givetvis för en effektiv statshjälp åt hemslöjden krävas en motsvarande ökning av de föreslagna anslagsbeloppen.»

Några åtgärder från regeringens sida i form av proposition eller anslagskrav beträffande hemslöjden har emellertid ännu icke av riksdagen avhörts, beroende säkerligen på den väldiga arbetsbörda, som under krisåren kommit att vila på jordbruksdepartementet.

Att hemslöjden och dess organisationer sålunda under många år förgäves fått vänta på hjälp från statsmakternas sida, torde ej minst, i betraktande av denna kristids verkningar på hemslöjden och dess utöfvare, för dem utgjort ett hårt slag och en svår missräkning. Oberoende av den ståndpunkt, som vi intaga till hemslöjdskommitténs förslag i övrigt, och utan att vilja föregripa en definitiv lösning av hemslöjdsfrågan hava vi ansett en omedelbar hjälp till hemslöjden från statsmakternas sida vara nödvändig.

Sagda kommitté betecknar för sin del såsom hemslöjd den produktion, som utövas i hemmet av familjens medlemmar eller tjänare, i regel såsom bisysselsättning till annat huvudsakligt arbete, företrädesvis jordbruk, och som avser att — oftast på grundval av nedärvda eller för orten karaktäristiska mönster och modeller — på ett

mer eller mindre konstfärdigt sätt tillverka föremål för det egna hemmets behov eller för avsalu.

Efter att under långa tider uteslutande eller till större delen hava behärskat produktionen har denna hemslöjd i vårt land liksom i andra länder genom städernas och hantverkeriets uppkomst och utveckling men framför allt genom senare tiders förbättrade kommunikationer, den moderna storhandeln och industrien samt därmed sammanhängande företeelser gått alltmer tillbaka och spelar numera, från produktionens sida sett, en ganska blygsam roll. Emellertid har hemslöjden i vårt land dels såsom en etisk och moralisk faktor, såsom ett medel att stärka familjebanden och kärleken till hemmet, dels såsom en estetisk och kulturell faktor, dels slutligen såsom en ekonomisk faktor för de små egna hemmen och för de ofta ålderstigna och i brydsamma omständigheter levande hemslöjdsutövarna, såsom en huvudsaklig inkomstkälla eller oftare såsom ett tillskott till en eljest otillräcklig arbetsförtjänst ännu i denna dag viktiga uppgifter att fylla.

Sedan man alltifrån den ekonomiska revolution, som övergick vårt land under 1840- och 1850-talen, alltmera kommit att förbise denna hemslöjdens betydelse ur olika synpunkter och lämnat dess utövare utan hjälp eller stöd i deras konkurrens med den av statsmakterna och ett flertal sammanslutningar omhuldade industrien, begynte man mot sekelskiftet ånyo få upp ögonen för hemslöjden och dess berättigande, och en rörelse uppstod för denna hemslöjds bevarande och förkovran. Denna moderna hemslöjdsrörelse har icke gått ut på att söka återinföra den tid, då hemslöjden satt i högsätet och behärskade produktionen, utan man har letts av den övertygelsen, att hemslöjden även bedriven i mera blygsamma mått, anpassade efter nutida förhållanden, såsom en binäring till det mindre jordbruket och byggande på ortskaraktäristisk grund har viktiga uppgifter att fylla både i sedligt, ekonomiskt och estetiskt hänseende.

De egentliga målsmännen och representanterna för denna hemslöjdsrörelse hava varit de landet runt på enskilt initiativ bildade och till större delen av enskildas uppoffringar uppburna hemslöjdsföreningarna. För närvarande verka inom landet 36 dylika föreningar.

Av dessa föreningar hava samtliga med undantag av föreningen för svensk hemslöjd och dess försäljningsförening begränsat sin verksamhet till ett visst lokalt område, vanligen ett län, men ej sällan en länsdel eller en enda socken. Flertalet av de lokala hemslöjds-

föreningarna äro sammanslutna till ett gemensamt förbund, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund. Föreningen för svensk hemslöjd och dess försäljningsförening stå utanför denna sammanslutning. I de län, där hemslöjdsföreningar saknas, spela hushållningssällskapen i viss mån rollen av hemslöjdsorganisation, och i flertalet andra län understödja hushållningssällskapen samman med landstingen föreningsverksamheten.

De åtgärder, som dessa föreningar — och hushållningssällskap — begagnat sig av för sitt syftes uppnående hava huvudsakligen bestått i dels en omfattande undervisningsverksamhet, i första hand genom ambulerande kurser, men också i fasta hemslöjds-skolor, dels i åtgärder för tillvaratagande av äldre slöjdalster, mönster och modeller och deras ordnande i samlingar samt inrättande av särskilda provvävnadsanstalter för att på den ortskaraktäristiska grunden åstadkomma vackra och ändamålsenliga vävnadsmönster, som utlånas till bygdens väverskor, dels i anordnande av hemslöjdsutställningar, dels slutligen i inrättande av särskilda hemslöjds-magasin eller -upplag för slöjdalstrens försäljning. Liksom hemslöjdsföreningarnas verksamhet i övrigt är även deras försäljningsverksamhet byggd på utslutande altruistisk grund. Magasinen tillgodogöra sig sålunda ej högre försäljningsvinst, än som fordras för att de egna kostnaderna skola bliva betäckta.

Av sagda föreningar hava ett flertal erhållit anslag från hushållningssällskap och landsting, såsom närmare angives i meromnämnda kommittébetänkande. Föreningen för svensk hemslöjd har dessutom vid flera tillfällen erhållit statsunderstöd och åtnjuter alltsedan år 1907 ett av riksdagen årligen å extra stat beviljat anslag å 10,000 kronor, vartill under 1918 och 1919 kommit ett årligt understöd av 5,000 kronor från manufaktur-förlagslånefonden. De lokala hemslöjdsföreningarna däremot, som enligt hemslöjds-kommitténs samt flertalet landstings och hushållningssällskaps utsago på grund av sin grundliga kännedom om ortens speciella slöjd och förhållanden i övrigt äga den allra största betingelse att göra ett anslag fruktbringande för slöjden och slöjderna, hava hittills icke åtnjutit något som helst stöd från statsmakternas sida.

Detta förhållande att hemslöjden eller åtminstone de lokala hemslöjdsföreningarna helt och hållet lämnats i sticket av statsmakterna, medan övriga näringar och deras organisationer i ganska stor omfattning varit föremål för statens omsorg, har naturligtvis från denna

slöjd och dessa föreningar tett sig såsom en orättvisa. Denna orättvisa har blivit synnerligen kännbar under kristiden. De senare årens materialbrist och restriktioner på textilområdet har gått hårdare ut över hemslöjden med dess otillräckliga ekonomiska resurser och oförmåga att i hast omlägga driften än över den ekonomiskt välrustade och välorganiserade industrien. Ett snart bistånd från det allmänna till hemslöjden och dess utövare är mer än någonsin en oeftergivlig nödvändighet, en nödvändighet som blivit mera trängande även därigenom, att hushållningssällskapen på grund av de ökade krav, som det egentliga jordbruket och husdjursskötseln ställt på hushållningssällskapens arbete och medel, under de senare åren sett sig nödsakade att i stor omfattning indraga de förut till hemslöjden och närmast då till de lokala hemslöjdsföreningarna utgående anslag.

Att för närvarande fixera storleken av de summor, som från staten krävas för en effektiv hjälp åt hemslöjden och dess organisationer, torde icke vara möjligt utan en genomgående överarbetning av hemslöjdskommitténs utredningar med hänsyn till penningvärdets fall. Så mycket torde emellertid vara säkert, att det belopp av 115,000 kronor, som av kommittén före kristiden ansågs vara nödvändigt för de lokala hemslöjdsföreningarna, är ett minimum, då det gäller en hel näring sådan som vår hemslöjd och en fördelning av anslaget på mellan trettio och fyrtio organisationer. Med hänsyn till nödvändigheten av sparsamhet med statens medel och för att icke föregripa ett slutligt ordnande av hemslöjdsfrågan torde man böra stanna vid detta belopp.

Under återopande av ovan anförda motivering få vi sålunda hemställa,

att riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett belopp av 115,000 kronor att under de villkor, som Kungl. Maj:t täcktes närmare bestämma, tilldelas de lokala hemslöjdsföreningarna såsom understöd för deras ideella verksamhet.

Stockholm den 21 januari 1920.

J. P. Jesperson.

Jöns Pålsson.

Johan Olofsson.

J. B. Johansson.

O. Bergqvist.